

La literatura catalana que el cànon ha marginat

Diverses operacions editorials recuperen noms de la tradició literària que van quedar oblidats. Són apostes que defensen la revalorització d'autors modernistes, la recuperació de dramaturgues i narradores i la redescoberta del fantàstic i de les avantguardes

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

La literatura catalana ha tingut una recepció tan accidentada que, periòdicament, s'hi incorporen reedicions que ajuden a redefinir-la i matisar-la una mica. Ha passat, durant els últims anys, amb la publicació de pioners oblidats del fantàstic català, com ara Joan Santamaria o Agustí Esclasons. També recuperant la polièdrica obra de Santiago Rusiñol i reivindicant Víctor Català i Jeroni Zanné. O recordant el paper destacat de narradores com Cèlia Suñol, Dolors Monserdà i Rosa Maria Arquimbau, al costat de la recuperació d'obres de teatre de Carme Karr, Lluïsa Denís i Llucietà Canyà.

Julià Guillamon, que ha contribuït a la recuperació de diversos autors a través d'exposicions i llibres, creu que "tenim un problema de relació amb la tradició": "Encara que vagin sortint llibres i es faci de manera imaginativa, no sé si el públic està gaire per això", comenta. "Per desgràcia, la tradició viva és molt poca, per al lector corrent -afegeix-. Hi ha Rodoreda i Calders. També Ferrater. I una mica Joan Sales, sobretot els últims anys". Guillamon troba a faltar "noves temptatives de fer col·leccions de clàssics", actualitzant projectes com el de l'*Antologia Catalana* i les *Millors Obres de la Literatura Catalana*, totes dues dirigides des d'Edicions 62 per Joaquim Molas. Encara és difícil que pugui aparèixer cap iniciativa al marge de Grup 62, que té els drets de molts dels autors considerats canònics i que puntualment va recuperant, com ha fet amb la poesia de Joan Maragall i de Josep Carner. "No sé si una col·lecció

canviaria gaire la percepció que estés de la literatura catalana -continua Guillamon-. Si transmetre gaires noms costa d'una generació a una altra, en un context com el català, amb llargues ruptures com la de la postguerra i el fenomen de l'autodi, que ens fan tirar-ho tot per terra, ho tenim bastant difícil".

Fins i tot un projecte en curs com el de la *Història de la literatura catalana* -coeditat per Enciclopèdia, Barcino i l'Ajuntament de Barcelona- proposa redefinir alguns períodes i incorpora noms que, anteriorment, no s'havien tingut gaire en compte. La producció dels segles XVI, XVII i XVIII ja no es coneix com a Decadència, i també la Renaixença del segle XIX ha quedat reconvertida en *El Vuit-Cents*. Al sisè dels nou volums previstos, publicat aquest hivern i dirigit per Jordi Castellanos i Jordi Marrugat, s'hi incorporen les avantguardes com a objecte d'estudi diferenciat del Modernisme i el Noucentisme. "Tant el Modernisme com el Noucentisme estan molt fixats i funcionen, però calia posar-hi en relació les primeres avantguardes, que fins ara quedaven desconnectades", explica Marrugat.

On queda l'avantguarda?

Hi ha una tradició notable, tot i que tingui buits

Els avantguardistes en els quals s'atura el volum són quatre: Joan Salvat-Papasseit, Josep Maria Junoy, J.V. Foix i Joaquim Folguera. "Durant molt de temps s'ha pogut pensar que les avantguardes eren marginals o secundàries a la literatura catalana -continua Marrugat-. Pere Gimferrer va provar de des-

FINIS FA POC, LES AVANTGUARDES CATALANES HAN ESTAT CONSIDERADES SECUNDÀRIES O MARGINALS, OPINA JORDI MARRUGAT

ENCARA QUE ES RECUPERIN AUTORS "DE MANERA IMAGINATIVA, NO SÉ SI EL PÚBLIC ESTÀ GAIRE PER AIXÒ", DIU JULIÀ GUILLAMON

muntar aquesta idea reivindicant Joan Brossa o Antoni Tàpies, i més endavant Carles Hac Mor faria el mateix, a més de crear la seva pròpia obra. Hi ha una tradició avantguardista notable, encara que tingui buits". Si bé la incidència del dadaisme i el surrealisme es nota més aviat poc -el gran surrealista és Dalí, l'obra literària del qual està escrita, sobretot, en castellà-, cal fer una nova mirada a Salvat-Papasseit, "que rep l'herència del Modernisme i respon al Noucentisme", o a la del primer Foix, "que connecta molt bé amb la primera onada francesa". Junoy va excel·lir en el cal·ligrama i Joaquim Folguera, que va morir el 1919, amb només 25 anys, va escriure assajos, articles i poemes que fa dècades que no es reediten.

Tornar al Modernisme

Els exemples de Víctor Català, Santiago Rusiñol i Jeroni Zanné Un dels moviments que estan passant per un bon moment editorial és el Modernisme. Club Editor ha relançat Víctor Català i L'Avenç ha recordat la força i el sentit de l'humor del vessant novel·lístic de Santiago Rusiñol -amb petites meravelles com *La niña gorda*-, complementades amb l'operació de rescat teatral de la sàtira d'*Els Jocs Florals de Canprosa* al TNC. Des de Girona, Edicions de la Ela Geminada ha recuperat Prudenci Bertrana.

La jove editorial Trípod, fundada el 2018 per Pilar Blasco Prim, va inaugurar una *Biblioteca del Modernisme* amb la poesia completa de Jeroni Zanné. "Feia més d'un segle que no es podien llegir els seus poemes -diu-. Ara, gràcies a la feina de Martí Duran, no només l'hem reu-

a

llegim

42-43

● Biel Mesquida publica el llibre de poemes 'Carpe momentum'

● 'Independència', la nova novel·la de Javier Cercas

44-45

● Anne Tyler torna amb una molt bona novel·la

● 'Els amants de Coney Island', de Billy O'Callaghan

nit, sinó que hi hem pogut afegir inèdits”. Zanné va morir a l’Argentina el 1934, i va ser gràcies a les filles d’un amic seu que el seu fons personal es conserva a l’Arxiu Nacional de Catalunya. “Després del franquisme, els modernistes, a diferència dels noucentistes, no han tornat a tenir un gran moment fins ara –afegeix–. Publicar Zanné em va fer venir ganes de recuperar-ne més”. De moment han sortit volums d’Arnau Martínez Serinyà (*Poesia i periodisme*) i Alexandre de Riquer (*Petons*), de qui han rescatat títols recentment Adesiara (*Poema del bosc*) i L’Albí (*Quan jo era noi*).

Indiscutibles i oblidats

Adesiara aposta per recuperar els desapareguts del XIX i el XX. Adesiara, per la seva banda, compta amb tota una col·lecció, *De Cor a Pensa*, dedicada a “publicar clàssics indiscutibles catalans que per alguna raó no s’han tornat a editar mai”, diu el seu editor, Jordi Raventós. La col·lecció està a punt d’arribar al número 20, i ha tornat als taulells de novetats llibres de poemes d’Agustí Bartra, testimonis en primera persona com els de Manuel Valldeperes i novel·les de Josep Maria Francès i Cèlia Suñol, que va guanyar el 1947 el primer premi Joanot Martorell, l’actual Sant Jordi, amb *Primera part*. “La desaparició de molts d’aquests autors té a veure, segurament, amb motius econòmics –continua Raventós–. Em resisteixo a acceptar que de Josep Pous i Pagès només se’n llegeixi *La vida i la mort d’en Jordi Fraguinals*. Per això hem recuperat *Revolta*, del 1905, i *De la pau i del combat*, escrit durant l’exili. No tenim accés a valors impor-

tants de la literatura des de finals del XIX i fins a la Guerra Civil, moment en què la continuïtat de la tradició literària rep un gran cop. Això ha de canviar”. Raventós assegura que té “l·listes inacabables de recuperacions” i que ja té “tancada la programació fins al 2024”. Dos llibres que publicarà aviat són *De Barcelona a l’Havana passant per Darnius*, de Josep Maria Poblet –la primera i única edició es va fer a Mèxic el 1942–, i *Fes memòria, Bel*, de Vicenç Riera Llorca. La novel·la d’aquest últim va rebre el Sant Jordi el 1972, però fa dècades que està descatalogada.

Pioneres de l’escena

Mercè Ibarz recupera una dotzena d’autores. “L’arqueologia cultural, el rescat de cadàvers exquisits, la seva redempció, sovint és un miratge i prou”, explica Mercè Ibarz al pròleg de *Pioneres modernes*, interessantíssim volum publicat a Arola que havia d’anar acompanyat d’una sèrie de representacions al TNC, estroncades a causa de la pandèmia. Si la crisi sanitària ho permet, al juny es podrà veure *L’huracà*, de Carme Montoriol, obra del 1935 inclosa al volum, al costat d’onze autores més, entre les quals hi ha Maria Carratalà, Llucietà Canyà, Lluïsa Denís i Carme Karr. Ibarz defensa que totes elles són “interlocutores brillants en dos sentits, enrere i endavant: en clau del passat modern –qui són i què van fer aquestes autores, com i quan es van representar o publicar les obres (o no)– i en clau de les dècades actuals, que estan renovant la pregunta recurrent de la modernitat”. Ja sigui

UN DELS MOMENTS DE LA REPRESENTACIÓ DE LA SÀTIRA ‘ELS JOCS FLORALS DE CANPROSA’, DE SANTIAGO RUSIÑOL. TNC

des de “la recreació de la família i les relacions amb les pors i els fills”, com fa Dolors Monserdà a *Teresa* (1876), com des de la “gran modernitat” de *Les cartes*, monòleg de Víctor Català del 1899 que proposa que una dona corrent –la Madrona– expliqui la seva vida al públic, anticipant-se a propostes com les de Bertolt Brecht, les autores expliquen el present català de l’època, fugint de l’encasellament en les grans tendències del moment, com el Modernisme i el Noucentisme. Les que creen durant els anys de la Segona República, a més, “mostren el paper que el periodisme va jugar com a plataforma d’escriptura pública”. A la feina d’Arola per recuperar aquestes autores i altres noms del teatre de la primera meitat del segle XX cal sumar-hi iniciatives com la col·lecció *Autories* de Comanegra, que ha recuperat recentment les memòries de Maria Aurèlia Capmany i ha publicat un tast del vesant crític i assagístic de Maria-Mercè Marçal, *Sota el signe del drac*, volum del qual també s’ha ocupat Mercè Ibarz.

Realisme màgic català. Males Herbes i la reivindicació del llegat del fantàstic

A més de les aportacions de la imprescindible col·lecció *L’Arcà* de Laertes o d’iniciatives com la publicació de les *Narracions extraordinàries* de Joan Santamaria a *Més Llibres*, l’editorial Males Herbes s’ha distingit per revaloritzar, des del 2012, alguns dels noms del fantàstic català. A noms com els d’Agustí Escasans, Joan Crespi i Joan Oller i Rabassa cal afegir-hi dues excel·lents antologies, totes dues a cu-

ra de Ramon Mas: *Savis, bojós i difunts*, centrada en el Decadentisme –amb 25 narracions escrites entre el 1895 i el 1930–, i *Bromistes, tramposos i mentiders*, acabada d’aparèixer, que es fixa en els pioners del realisme màgic, amb exemples que daten entre el 1923 i el 1945.

“Massimo Bontempelli va ser una de les grans influències dels autors que conreen el que ara coneixem com a realisme màgic”, explica Mas. El connecta amb “la narrativa d’avantguarda” i, en casos com el d’Apel·les Mestres, “el gust per les llegendes esbojarrades”. Bontempelli, autor de *La vida intensa*, “reclamava una literatura que transformés allò palpable i racional en una peripècia inesperada”. Aquestes paraules descriuen els contes d’autors canònics del volum com Pere Calders i Salvador Espriu, però també els dels menys coneguts, cas de Joan Sacs i Elvira Augusta Lewi, aquesta última pròxima també “al simbolisme i a un cert Romanticisme alemany”.

Hi ha dos dels noms presents a *Bromistes, tramposos i mentiders* que tindran continuïtat a Males Herbes: el de Lewi, a través dels contes d’*Els habitants del pis 200*, i la narrativa completa de Ramon Vinyes, autor de *L’Albí*, autor conegut per haver aparegut a *Cien años de soledad*, de Gabriel García Márquez, com “el sabio catalán”. “Ramon Vinyes va començar fent teatre avantgardista d’esquerres a Barcelona. Els contes els va escriure quan s’acostava als 60 anys, des de Tolosa i Barranquilla, a Colòmbia –continua Ramon Mas–. Se l’ha anat reivindicant puntualment, però creiem que val la pena tornar-hi”. ♦